

Interlinguïstiek, een vak voor
meertaligheid

Interlingvistiko, fako por multlingveco

Interlinguistics, a discipline for
multilingualism

Interlinguïstiek, een vak voor
meertaligheid
Interlingvistiko, fako por multlingveco
Interlinguistics, a discipline for
multilingualism

Rede

uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt
van bijzonder hoogleraar 'Interlinguïstiek en Esperanto'
aan de faculteit der Geesteswetenschappen
van de Universiteit van Amsterdam
op vrijdag 13 maart 2015

door

Federico Gobbo

Dit is oratie 532, verschenen in de oratiereeks van de Universiteit van Amsterdam.

Opmaak: JAPES, Amsterdam
Foto auteur: Jeroen Oerlemans

© Universiteit van Amsterdam, 2015

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

*Mevrouw de Rector Magnificus,
Mijnheer de Decaan,
Leden van het Curatorium van de Leerstoel Interlinguïstiek en Esperanto,
Bestuursleden van de Wereld Esperanto-Vereniging,
Geachte collega's,
Geachte studenten,
Gewaardeerde toehoorders,*

Inleiding

Wij leven in een wereld waar taalkwesties steeds belangrijker worden. Mensen die minderheidstalen spreken, willen op hun grondgebied erkend worden. Oude en nieuwe vormen van migratie verplaatsen mensen over de hele wereld en brengen talen in gebieden waar deze talen nog nooit eerder gehoord zijn. Er ontstaan nieuwe modaliteiten van meertaligheid. Dit scenario is een enorme uitdaging en tegelijkertijd een prachtige kans, vooral in Europa. Zoals mijn collega László Marác van Europese Studies zegt, op zijn website:

The proliferation of multilingualism and multilingual communication will have the effect of a velvet world revolution. This revolution can afford to abstract away from power completely: it will start in the self, the multilingual brain.

De meeste mensen op aarde zijn meertalig. Met andere woorden, meertaligheid is de normale taalkundige toestand van de mensheid: ééntaligheid is een defecte toestand van het brein. De cognitieve voordelen van vroege tweetaligheid zijn in de literatuur al decennia geleden gedocumenteerd. Wanneer ik echter zeg dat er een hoogleraar in de Interlinguïstiek en Esperanto aan deze universiteit verbonden is, denken mensen niet dat interlinguïstiek iets met meertaligheid te maken heeft. In het algemeen wordt interlinguïstiek beschouwd als een reeks pogingen om de situatie van internationale communicatie te disciplineren, deze wa chaotisch geworden na de val van het Latijn en het ontstaan van nationale talen. Iets ouderwets, *demodé*, van historisch belang misschien, maar zonder enige significante correlatie met de taalkwesties van vandaag. Ik betoog dat dit een beperkte visie is, dus zal ik duidelijk maken wat ik bedoel met 'interlinguïstiek'.

Introduction

We live in a world where language issues are becoming more and more important. People who are speaking minority languages want to be recognized in their territories. Old and new forms of migration move people across the globe and bring languages into territories where they have never been heard before. New modalities of multilingualism arise. This scenario is a tremendous challenge and a wonderful opportunity at the same time, especially in Europe. As my colleague László Marác from European Studies says on his website:

La multobligo de multlingvismo kaj multlingva komunikado havos la efikon de velura mondo-revolucio. Tiu ĉi revolucio povas elporti kompletan abstraktadon entute: ĝi komenciĝos en la memo, la plurlingva cerbo.

Most human beings on Earth are multilingual. In other words, multilingualism is the normal linguistic state of humanity: it is monolingualism which is a defective state of the brain. The cognitive advantages of early bilingualism have been attested in literature for decades. However, when I mention the fact that I am a professor in Interlinguistics and Esperanto at this university, people do not think that interlinguistics has anything to do with multilingualism. Generally speaking, interlinguistics is considered a series of attempts to discipline the situation of international communication, which became chaotic after the fall of Latin and the emergence of national languages. Something old-fashioned, of historical interest perhaps, but without any significant correlation with the language issues of today. I argue that this vision is limited, so let me clarify what I mean by 'interlinguistics'.

Interlinguïstiek is in Amsterdam geboren

Op 20 november 1629 schreef René Descartes een brief aan Marin Mersenne deze correspondentie gewoonlijk beschouwd wordt als de geboorte van de interlinguïstiek als moderne wetenschap. Descartes was op dat moment in Amsterdam. In die tijd werden veel filosofische talen onderzocht, in het bijzonder door Britse filosofen. Zij probeerden kennis in rationele systemen onder te brengen om zo de filosofen en wetenschappers bij hun onderzoek te helpen. Mersenne had hem naar zijn mening gevraagd naar zijn mening, en Descartes beschreef een heel ander onderzoekprogramma dan dat van de Britse filosofen. Voor hem moet een rationele taal ('rationele' in de zin van de *res cogitans*) drie kenmerken hebben. Ten eerste moet deze in enkele dagen geleerd kunnen worden, en daarom moet deze gemakkelijk te schrijven en uit te spreken zijn. Ten tweede moet de relatie tussen de woorden en concepten als in de rekenkunde zijn: een duidelijke volgorde van de elementen en combinatieregels, zonder uitzonderingen. Ten slotte moet het woordenboek in 'eenvoudige ideeën' ontleed worden, waarbij de combinatie ervan complexe woorden vormt. De woordenschat zou drastisch verminderd worden. De grammatica moet gereguleerd worden, door de vergelijking van de grammatica's van de belangrijkste talen.

Descartes beschreef duidelijk het proces van het opzetten van een taal voor internationale doeleinden. De naam 'interlinguïstiek' komt hier vandaan, als de studie van deze 'interlinguae'. Toch geloofde hij niet in de praktische realisatie ervan. De brief eindigt met deze woorden:

Or je tiens que cette langue est possible, et qu'on peut trouver la science de qui elle dépend, par le moyen de laquelle les paysans purroient mieux iuger de la verité des choses, que ne font maintenant des philosophes. [...] Mais n'esperez pas de la voir jamais en usage; cela présuppose de grans changemens en l'ordre des choses, et il faudroit que tout le monde ne fût qu'un paradis terrestre, ce qui n'est bon à proposer que dans le pays des romans (in Adam and Tenny 1987, 81-82).

Interlinguistics was born in Amsterdam

On 20 november 1629 René Descartes wrote a letter to Marin Mersenne. This correspondence is normally considered to be the birth of interlinguistics as a modern science. Descartes was in Amsterdam at the time. At that time, many philosophical languages were under scrutiny, especially by British philosophers. They were trying to organize knowledge into rational systems to help philosophers and scientists in their research. Mersenne requested Descartes' opinion, and the philosopher replied with a very different programme of research, compared to that of his British counterparts. For him, a rational language ('rational' in the sense of the *res cogitans*) should have three features. First, it should be possible to learn it in a few days and therefore it should be easy to write and easy to pronounce. Secondly, the relationship between words and concepts should be like arithmetic: elements in a clear order and combination rules with no exceptions. Finally, the dictionary should be broken down into 'simple ideas', while their combination should form complex ones. The vocabulary would be drastically reduced. Grammar should be regularised through comparison with the grammars of major languages.

Descartes described clearly the process of planning a language for international purposes. The very name 'interlinguistics' comes from his letter, in which he described the study of these 'interlanguages'. However, he did not believe that it could be put into practice in reality. The letter ends with these words:

I maintain that this language is possible and that it would be possible to discover the science on which it depends: by means of which the peasant would be able to judge the truth of things as well as the philosophers [...] but you should not hope to see it in use: for that would presuppose great changes in the order of things, and would require the world to be nothing less than an earthly paradise, which can only be found in the countries of romances (in Rossi 2000, 174).

Ik wil twee aspecten onderstrepen. Ten eerste werd interlinguïstiek niet als tak van de taalkunde geboren, maar als een tak van de filosofie. Aan het begin van de vorige eeuw, toen de zoektocht naar de 'perfecte' interlingua op zijn hoogtepunt was, waren de meeste onderzoekers filosofen en wiskundigen. Vandaag de dag nog zijn de meeste taalkundigen achterdochtig wanneer ze met interlinguïstiek geconfronteerd worden, ook omdat publicaties in een groot aantal andere talen verschijnen, niet alleen in het Engels, in tegenstelling tot veel andere disciplines, en heel vaak buiten het peer-review-systeem. Klaus Schubert (1989) introduceert in het voorwoord al de situatie van een zeer invloedrijk boek over interlinguïstiek, meer dan twintig jaren geleden gepubliceerd:

Interlinguistics is an unorthodox branch of language science. The researchers are found in universities, post-graduate institutes, and the research departments of software companies, but also in libraries, volunteer language movements, and in their private studies (Schubert 1989, 1).

Ten tweede komt al gauw een gevoel van ontgoocheling over de interlinguïstiek: zelfs als een interlingua mogelijk is zal de wereld haar niet accepteren. Umberto Eco (1993) stelde net na de val van de Sovjet-Unie over de Europese Unie:

Se la tendenza all'unificazione europea va di pari passo con la tendenza alla moltiplicazione delle lingue, l'unica soluzione possibile sta nella adozione piena di una lingua europea veicolare. Tra tutte le obiezioni, rimane ancora valida quella [...] circa l'egoismo dei governi, che non si sono mai distinti nell'individuare ciò che era buono per la società umana nel suo complesso. Se pure una lingua internazionale ausiliaria fosse una esigenza imprescindibile, una assemblea mondiale che non è ancora riuscita ad accordarsi sui modi urgenti per salvare il pianeta dalla catastrofe ecologica, non sembra disposta a sanare in modo indolore la ferita lasciata aperta da Babele (Eco 1993, 360).

I would like to underline two aspects. First, interlinguistics was born not as a branch of linguistics, but as a branch of philosophy. In the early days of the past century, when the quest for the ultimate interlanguage was at its height, most researchers were philosophers and mathematicians. Nowadays, too, most linguists are suspicious when they come across interlinguistics, partly because articles are published in a lot of languages, not only in English, unlike many other disciplines, and a lot are not part of the peer-review system. Klaus Schubert (1989) already presented the situation in the Foreword of a very influential book about interlinguistics, published more than twenty years ago:

Interlingvistiko estas neortodoksa branĉo de lingvoscienco. Esploristoj troveblas en universitatoj, altnivelaj institutoj, kaj esplordepartementoj de softvaraj kompanioj, sed ankaŭ en bibliotekoj, volontulaj lingvomovadoj, kaj en siaj privataj studoj (Schubert 1989, 1).

Second, a sense of disenchantment is at the heart of interlinguistics: even if an interlanguage is possible, the world will not accept it. Umberto Eco (1995) explained this when discussing the situation of the European Union just after the fall of the USSR:

If the growth in European unity now proceeds in step with linguistic fragmentation, the only possible solution lies in the full adoption of a vehicular language for Europe. Among all objections, one still remains valid: [...] governments are naturally egotistical: they enact laws for their own benefit, but never for the benefit of all humanity. Even if we were all to agree on the necessity of an IAL [International Auxiliary Language], it is hard to imagine the international bodies, which are still striving to arrive at some agreement over the means to save our planet from an ecological catastrophe, being capable of imposing a painless remedy for the open wound of Babel (Eco 1995, 334).

De huidige crisis van Europa ligt in het ontbreken van een Europese identiteit. Het lijkt echter dat die tijd nog moet komen. In 2005 werd het Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa na de Franse en de Nederlands verwerping niet geratificeerd, voornamelijk vanwege zorgen over de nationale soevereiniteit. Het is hoogst onwaarschijnlijk dat het Esperanto op de korte termijn tot een hogere positie wordt gepromoveerd.

Ik denk dat interlinguïstiek in het nieuwe millennium niet alleen rekening moet houden met het verleden en de toekomst, maar ook met het heden. Ondanks de expansie van het Engels als internationaal middel van communicatie zijn er wel – vooral na de val van de Sovjet-Unie en de verspreiding van het World Wide Web – nog steeds mensen die het redelijk vinden om een deel van hun tijd aan interlinguïstiek te wijden. Vooral voor het Esperanto, het belangrijkste concrete resultaat van interlinguïstiek. Interlinguïstiek moet iets interessants aan de andere takken van de taalkunde bieden. Esperanto kan een case-study zijn om met andere talen te vergelijken, als toets voor methoden en technieken uit de andere takken. Dit is al in het verleden gedaan door deskundigen in de interlinguïstiek, maar niet vaak. Esperanto is een interessante case-study omdat het een plantaal is, die per definitie zijn leven begint wanneer hij geschreven wordt door een enkele man, alvorens gesproken te worden, in tegenstelling tot de andere talen. Als de context het toelaat, wordt een taalgemeenschap gevormd rond de plantaal, zo komt de taal dus tot leven en ontwikkelt zich autonoom. Dit gebeurde heel duidelijk met Esperanto, zoals Ferdinand De Saussure al waargenomen in zijn beroemde *Cours*, gepubliceerd in 1916:

[Mutabilité] est si vrai que ce principe doit se vérifier même à propos des langue artificielles. Celui qui en crée une la tient en main tant qu'elle n'est pas en circulation ; mais dès l'instant qu'elle remplit sa mission et devient la chose de tout le monde, le contrôle échappe. L'espéranto est un essai de ce genre ; s'il réussit, échappera-t-il à la loi fatale ? Passé le premier moment, la langue entrera très probablement dans sa vie sémiologique ; elle se transmettra par des lois qui n'ont rien de commun avec celles de la création réfléchie, et l'on ne pourra plus revenir en arrière. (De Saussure 1997, 111).

Laat me Esperanto en zijn open taalkwesties direct in de taal voorstellen. Dan ga ik in op de richting waarin het onderzoek in interlinguïstiek en Esperanto in de nabij toekomst uitgevoerd kan worden, vooral hier in Amsterdam.

Europe's current crisis lies in the lack of an European identity. Unfortunately, there seems to be little hope that this will be achieved in the near future. In 2005, the Treaty establishing a constitution for Europe was not ratified after its rejection by the French and the Dutch, essentially for concerns of national sovereignty. It is highly improbable that in the short term Esperanto will be promoted to a better status than it has today.

I think that interlinguistics in the new millennium should look not only to its past and future but also to its present. Despite the growth of English as an international means of communication – especially after the fall of the USSR and the spread of the World Wide Web – there are still people who are prepared to dedicate part of their time to interlinguistics, in particular to Esperanto, the most important concrete production of interlinguistics. Interlinguistics has something interesting to offer to the other branches of linguistics. Esperanto could be a case study to be compared to other languages, adopting methods and techniques coming from the other branches. This was done by interlinguists in the past, although not very frequently. Esperanto is an interesting case study because it is a planned language, which by definition starts its life being written by a single person before being spoken, unlike natural languages. If the context permits, a speech community is formed around the planned language, and so the language becomes alive and develops autonomously. This happened very clearly in the case of Esperanto, as Ferdinand De Saussure already observed in his famous *Cours* published in 1916:

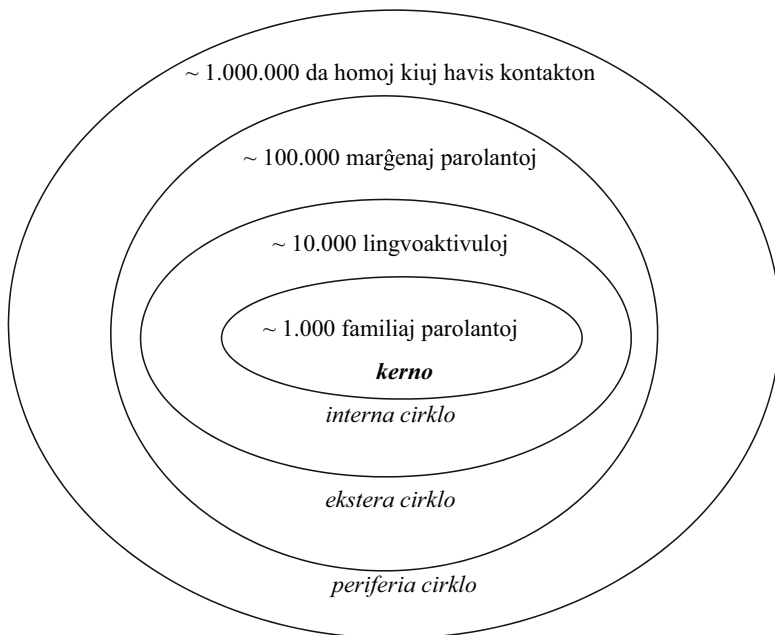
Mutability is so inescapable that it even holds true for artificial languages. Whoever creates a language controls it only so long as it is not in circulation; from the moment when it fulfils its mission and becomes the property of everyone, control is lost. Take Esperanto as an example; if it succeeds, will it escape the inexorable law? Once launched it is quite likely that Esperanto will enter upon a fully semiological life; it will be transmitted according to laws which have nothing in common with those of it is logical creation, and there will be no turning backwards (De Saussure, 76).

Allow me to present Esperanto and its open issues directly in the language. After that, I will discuss the direction in which research in interlinguistics and Esperanto might be conducted in the near future, especially here in Amsterdam.

Oftaj demandoj kaj respondoj pri Esperanto

Kiom da Esperanto-parolantoj estas en la mondo? Tiu ĉi estas la plej ofta demando kiun mi ricevas pri la lingvo. Tre ofte, temas pri testo de la *forto* de la komunumo kiu subtenas la lingvon mem. Malfacilas respondi, ĉar Esperanto estas senŝtata lingvo: la forto de la komunumo venas de la volo de la individuoj, ne de la povo de registaroj. Esperantolando ja ekzistas, sed en la koroj de la individuoj, ne en la politikaj mapoj de la mondo. Mi volas tuj substreki gravan konsekvencon de ĉi tiu fakto: ĉiuj Esperanto-parolantoj estas almenaŭ dulingvaj, senescepte; multaj el ili eĉ estas poliglotoj, kiuj paradokse neniel vere bezonus Esperanton. Tion dirinte, ni povas respondi al la demando. Sekvante la analizon de Lindstedt (2010) pri la faka literaturo, mi grupigas la Esperanto-parolantojn laŭ tri rondoj, internaj, eksteraj, periferiaj, krome kun kernaj parolantoj.

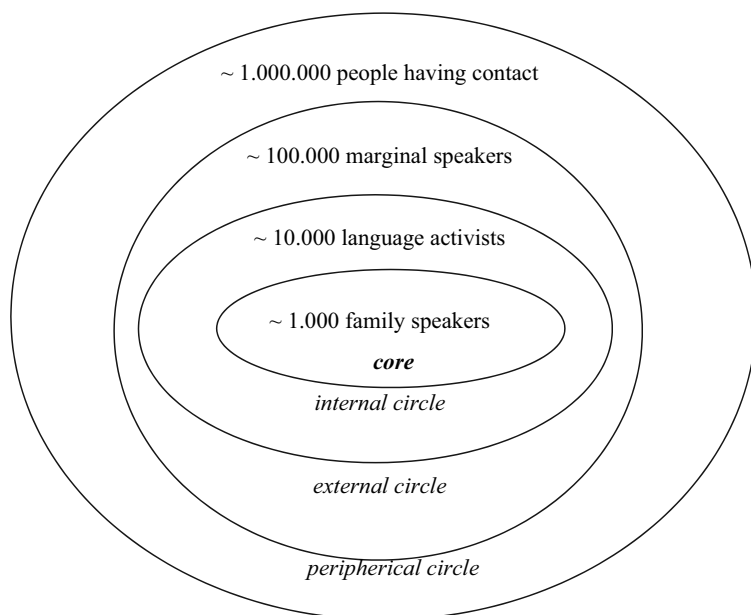
Figuro 1: taksonomio de Esperanto-parolantoj

Frequently asked questions and answers about Esperanto

How many Esperanto speakers are there in the world? This question is about the language that is raised most frequently. Quite often, it seems like a test about the strength of the community which supports the language. It is difficult to give an answer, as Esperanto is a language without a state: the strength of the community comes from individuals, not from governments. Esperanto land does exist, but in the hearts of individuals, not in the political maps of the world. I want to underline right now an important consequence of this fact: all Esperanto speakers are at least bilingual; many of them are polyglots, who paradoxically do not need Esperanto at all. Following the analysis by Lindstedt (2010) of the scholarly literature, I find three circles (internal, external, peripheral) in which Esperanto speakers can be put, also with core speakers, and in this way, answer the question.

Figure 1: a taxonomy of Esperanto speakers

Kompreneble, ĉi-tiuj nombroj estas nur taksado. Multaj miras, kiam ili ekscias pri la ekzisto de Esperanto kiel familia lingvo. Sed ĉu oni devus vere surpriziĝi? Homoj kunvenas, amikumas, kaj en kelkaj kazoj decidas formi familion. Kelkfoje Esperanto estas la lingvo de la komunikado inter la gepatroj, aliffoje la gepatroj opinias, ke dulingveco estas grava por la gefiloj, kaj unu el ili – kutime la patro – decidas paroli al ili en Esperanto. Psikolingvistike lerni lingvon en la infanaĝo estas alia afero ol lerni kiel plenkreskuloj, kaj Esperanto ne estas escepto. Aliflanke, socilingvistike denaskaj parolantoj de Esperanto ne havas specialan avantaĝon: ili ne decidas la normon de la lingvo, male al multaj aliaj lingvoj. Kaj estas interese, laŭ esplora vidpunkto, kiel tiuj parolantoj vivas sian plurlingvismon. Aparte al tiu kerno, kvazaŭ estus subkulturo ene de Esperanto, la plejmulto de la parolantoj *decidis* lerni la lingvon, kaj tre ofte ili estas aktivaj en la Movado. Estas praktika konsekvenco el tiu ĉi fakto: malfacilas studi la fenomenon el socia vidpunkto. Fakte, ne estas hazardo, ke tiaj studoj ekestiĝis plimalpli unu jarcenton post la lanĉo de la lingvo, t.e. en 1887. Kiel notis John Edwards (1986):

Research about Esperanto and the Esperanto movement has, until very recently, been related almost without exception to one of three areas: historical, the linguistic, and the literary. [...] For many social scientists, even to contemplate a study of the Esperanto Movement constitutes a high-risk strategy very different from undertaking the study of other social movements or group phenomena. To write about the Movement is to invite association with it.

Gravas, ke esploristoj oportune iom distanciĝu por laŭeble eviti la paradokson de la partoprena observado, kvazaŭ temus pri antropologio. La franca lingvisto Blanchet (2000: 40-44), fakulo pri la provenca, nomas ĉi tiun distancon 'interna-ekstera pozicio'. Aliflanke, simple ne eblas paroli serioze pri Esperanto – kaj interlingvistiko ĝenerale – sen koni ion ajn pri la lingvo. Tro ofte lingvistoj kaj aliaj fakuloj surface juĝis la fenomenon sen eĉ konsulti la literaturon. Ĉi-tie, en la Universitato de Amsterdamo, estas unu el la plej riĉaj bibliotekoj pri interlingvistiko kaj esperantologio, kiu helpas al la esploristo serioze alproksimiĝi al la fenomeno. Unu el miaj celoj por la katedro estas studi la lingvon kaj la fenomenon Esperanto el socilingvistika vidpunkto, kompare kun aliaj lingvoj, ĉefe minoritataj, por klarigi similaĵojn kaj diferencojn.

Obviously, these numbers are only estimates. Many people wonder about the fact that Esperanto as a family language does exist. But should we really be surprised? People meet, make friends, and in some cases they decide to form a family. Sometimes Esperanto is the language of communication between the parents, sometimes parents think that bilingualism is important for the children, so one of them – usually the father – decides to speak to them in Esperanto. Learning a language as a child is different from the psycholinguistic viewpoint compared to learning as an adult, and with Esperanto this is not different. On the other hand, from a sociolinguistic point of view Esperanto native speakers do not have special advantages: in contrast to other languages, they are not considered to represent the language norm. And it is interesting, from the point of view of research, how these speakers live their plurilingualism. Besides this core, which is almost a subculture of Esperanto, the majority of speakers *chose* to learn the language, and quite often they are active in the Esperanto Movement. There is a practical consequence of this fact: it is difficult to study the phenomenon from a social perspective. It is not by chance that such studies began more or less one century after the launch of the language in 1887. As noted by John Edwards (1986):

Esploroj pri Esperanto kaj la Movado estis faritaj, ĝis lastaj tempoj, rilate al la sekvaj tri aspektoj, preskaŭ sen escepto: historio, lingvistiko, literaturo. [...] Por multaj sociaj sciencistoj, eĉ pripensi studon pri la Esperanto-Movado estas riskega strategio, tre diversa ol ekstudi aliajn sociajn movadojn aŭ grupajn fenomenojn. Verki pri la Movado signifas inviti aliĝon.

It is important for the researcher to put a distance between him or herself and the phenomenon being studied, in order to avoid, if possible, the paradox of participant observation, as in anthropology. The French linguist Blanchet (2000: 40-44), an expert on Provençal, calls this distance ‘internal-external position’. On the other hand, it is simply impossible to speak seriously about Esperanto – and Interlinguistics in general – without any knowledge of the language. Too often linguists and other scholars have judged the phenomenon casually, without even checking the literature. Here, at the University of Amsterdam, we have one of the most important libraries on Interlinguistics and Esperanto Studies, which helps the researcher approach the phenomenon seriously. One of my goals for this Chair is to study the language and the phenomenon from a sociolinguistic point of view, in comparison with other languages, mainly minority ones, to clarify similarities and differences.

Kie oni parolas Esperanton? En kiuj landoj de la mondo? Se Esperantujo ne estas ŝtato, kie troviĝas la parolantoj? Oni povas vidi rapide mapon de la grupoj kiuj troveblas dise tra la mondo (Figuro 2). Evidente, la plej densa areo estas la Eŭropa kontinento, inkluzive de la orienta parto. Tio okazas pro historiaj kialoj: la Movado naskiĝis en Eŭropo. Ekzistas en la menso de ĉiu parolanto de la lingvo – kiu scias iom pri la historio de la lingvo – difinita geografio: se mi mencias Bjalistokon kaj Bulonjo-sur-Marono, al neesperantisto tiuj du urbetoj – la unua en Pollando, la dua en Francujo – probable estas nekonataj, aŭ ĉiukaze negravaj. Male, ĉiu esperantisto konas ilin – aŭ, pli realisme, devus. La unua urbeto estas la naskiĝloko de Zamenhof, la fondinto de la lingvo. La dua gastigis la unuan Universalan Kongreson, en 1905, kiam la lingvo unuafoje aperis publike al la tiamaj amaskomunikiloj. Kaj ekzistas lokoj kiujn la Esperanto-publiko havas konstante en la menso, kiel la kastelo de Greziljono, en la urbeto Baugé, Francujo, aŭ la Esperantomuzeo en Vieno. Ekzistas eĉ Esperanto-urboj: la plej grava certe estas Herzberg, en Germanujo. Sed la Movado estas tutmonda, ne nur Eŭropa. Apartan atenton de Universalas Esperanto-Asocio ricevas Afriko, kie troviĝas konstanta oficejo. Ekzistas ankaŭ oficejo ĉe la sidejo de Uniĝintaj Nacioj en Novjorko, kaj UEA estas en konsultaj rilatoj kun Unesko ekde Decembro 1954.

Post ĉio ĉi, gravas substreki, ke, Esperanto ne estas oficiala lingvo ie ajn. La du ŝtatoj kiuj utiligas Esperanton por dissendi oficialajn informojn estas Vatikano kaj Ĉinujo. Krome, en la pasinteco estis malgrandaj eksperimentoj en mikroŝtatoj kie la lingvo oficialiĝis, ekzemple la Neŭtrala Moresneto, malgranda terpeco inter Nederlando, Belgujo kaj Germanujo. Tio signifas, ke la lingvopolitika situacio de Esperanto iel similas al minoritata lingvo. Tiu ĉi temo estas debatata en la lastatempa literaturo (Kimura 2012, Romaine 2011, Edwards 2010). Mi pensas, ke Esperanto povas ludi la rolon de aliancano al minoritataj lingvoj (Gobbo 2013). Male al minoritataj, Esperanto ne havas historie difinitan terpecon kie la lingvo apartenas, kiel ekzemple en la kazo de la piedmonta aŭ de la frisa. Portempaj teritorioj formiĝas okaze de kongresoj kaj aliaj specoj de kunvenoj, kaj ili estas la nuraj lokoj kie troviĝas lingvopejzaĝo en Esperanto. Tamen, kelkfoje Esperanto estas uzata ekster la komunumo en skribaĵoj por aliaj celoj. Tiun ĉi vendejon mi kaptis tute hazarde promenante tra la urbocentro de Amsterdamo (Figuro 3). Tie, grafiko-firmao uzas la Esperantan vorton *presisto*. Frapas, rigardante la mapon de Esperantaj grupoj kaj landoj viditan antaŭe, ke la kontribuo de la islama parto de la mondo vere etas.

Where is Esperanto spoken? In which countries in the world? If Esperanto land is not a state, where are the speakers? We can take a glance at the map of the groups scattered throughout the world (Figure 2). It is clear that the densest area is the European continent, the eastern part included. This is due to historical reasons: the Esperanto Movement was born in Europe. There is a clear geography in the mind of every speaker of the language who has some knowledge of the history of the language itself: if I mention Bialystok or Boulogne-sur-Mer, for a non-Esperantist those two towns – the first in Poland, the second in France – will probably be unknown, or in any case they are of no special interest. On the contrary, every Esperantist knows them – or, more realistically, they should. The first one is the hometown of Zamenhof, the founder of the language. The second one hosted the first World Congress, in 1905, when the language was presented to the public and the mass media for the first time. There are some spots which hold a constant place in the minds of the Esperanto-speaking public, like the castle in Grésilion, in the town Baugé, France, or the Esperanto Museum in Vienna. There are even Esperanto towns: the most important one is Herzberg, in Germany. But the Esperanto Movement is worldwide, not only European. The Universal Esperanto Association gives special attention to Africa, with a permanent office. There is also an office at the headquarters of the UN in New York, and UEA has been in consultative relations with UNESCO since December 1954.

All this said, it is important to note that Esperanto is not an official language anywhere. The two states which use Esperanto for sending official information are the Vatican and China. Furthermore, in the past there were some small experiments in microstates where the language was official, for example the Neutral Moresnet, a small piece of land between the Netherlands, Belgium and Germany. This means that the language policy situation of Esperanto is somehow similar to the one of minority languages. This topic is debated in recent literature (Kimura 2012, Romaine 2011, Edwards 2010). I think, that Esperanto can ally itself with minority languages (Gobbo 2013). Unlike them, Esperanto does not have a defined piece of land where the language belongs, as for instance in the case of Piedmontese or Frisian. Temporary territories are formed where congresses and other forms of meetings are in place, and they are the only places where a linguistic landscape in Esperanto can be found. However, sometimes Esperanto is used in written form outside the community for other aims. I came across this shop by chance while walking in the city centre of Amsterdam (Figure 3). There, the graphic firm uses the Esperanto word *presisto*. It is remarkable, looking at the map of Esperanto groups and countries already shown, that the contribution of the Islamic part of the world is really minimal.

Denove, tio havas historian kialon: Zamenhof estis judo kaj la Movado ekstiĝis en kristanaj landoj.

Kiu estas la rilato inter la judeco de Zamenhof kaj Esperanto? Ne sufiĉas inaŭgura parolado por respondi al tiu ĉi demando detale. Sed mi sentas la bezonon diri ion pri tio, ĉar mi estas profunde konvinkita, ke Esperanto ja estas neŭtrala koncerne al etnoj – ĝi baziĝas ne sur specifa etno – sed ankaŭ sur etiko. Samtempe Esperanto ne aperis hazarde, sed ĝuste en la kunteksto de centreŭropa inteligencio influita de Haskalao, la juda klerismo. Alivorte, Esperanto havas radikojn el kiuj la komunumo de parolantoj nutras kulturon de nova speco, kompare kun ĉiu ajn alia homgrupo. En privata letero, en 1905, Zamenhof skribis:

Se mi ne estus hebreo el la ghetto, la ideo pri la unuigo de la homaro aŭ ne venus al mi en la kapon, aŭ ĝi neniam tenus min tiel obstine en la daŭro de mia tuta vivo.

Temas pri fama citaĵo. Nehazarde, antaŭ ol pretigi Esperanton, Zamenhof prilaboris gramatikon de la jida – sia patrina lingvo – kaj, notinde, skribita per latina alfabeto (Holzhaus 1982). Kiam li estis universitatano en Moskvo, li volis doni sian kontribuon al la solvo de la juda demando, kaj li pensis pri la adopto de la jida fare de la tuta judaro. Historio prenis alian vojon, kiel bone sciata, kaj la klopodoj revivigli la hebrean estis sukcesaj, ĉefe danke al la ĝisosta laboro de Ben Jehuda, en tiu delikata unua fazo, je la fino de la 19a jarcento. Estas multaj paraleloj inter la vivoj de Zamenhof kaj Ben Jehuda: ambaŭ venis de la sama kultura medio, nomiĝis Lazaro (Eliezer), kaj firme kredis je la centra rolo de la lingvo por solvi la judan demandon. Kiam Ben Jehuda komencis paroligi la hebrean al la judoj en Palestino, en 1881, Zamenhof komprenis, ke la sulko de la juda popolo estas fosita, do li turnis sian atenton al tutmonda perspektivo. La influoj de la jida kaj de la klasika hebrea en Esperanto estas disputataj inter la fakuloj, sed certe ili iel ja estas. Aliflanke, gravas substreki, ke la novhebrea *ne* estas planlingvo kiel Esperanto: inter la du fenomenoj ekzistas grandaj diferencoj. Unue, la hebrea neniam mortis: ne temas pri ‘revivigo’, sed ‘reviviglo’, aŭ eĉ pli bone, ‘plena reveno’ (Sadan 2011). Esperanto antaŭ la jaro 1887 simple ne ekzistis, dum antaŭ la jaro 1882 la hebrea estis ja uzata, ĉefe skribe kaj por religiaj celoj, sed uzata.

Again, there is a historical reason: Zamenhof was a Jew and the movement was born in Christian countries.

What is the relationship between the Jewishness of Zamenhof and Esperanto? An inaugural lecture is not enough to answer this question in detail. But I really want to say something on this topic, as I am deeply convinced that Esperanto certainly is neutral in respect to ethnic concerns – it is based not on a specific ethnic group, but also on ethics. At the same time, Esperanto did not appear by chance, but rightly in the context of the central European intelligentsia influenced by Haskalah, the Jewish Enlightenment. In other words, Esperanto has roots where the speech community fed a culture of a new kind, as compared to any other human group. In a private letter in 1905, Zamenhof wrote:

If I hadn't been a Jew from the ghetto, the idea of unifying mankind would either never have entered my head, or at least not held me so persistently throughout my entire life.

This quotation is quite famous. It is not by chance that before Esperanto, Zamenhof worked out a grammar of Yiddish – the language of his mother – which, interestingly, was written in the Latin alphabet (Holzhaus 1982). When he was a university student in Moscow he wanted to contribute to the solution of the Jewish question, and he thought that Yiddish could be adopted by all Jewish people. History took another path, as is well known, and the efforts to revitalize Hebrew were successful, mainly due to the determined work by Ben-Yehudah in that delicate first phase until the end of the 19th century. There are many parallels between the life of Zamenhof and that of Ben-Yehudah: both came from the same cultural environment, both were called Lazar (Eliezer) and believed firmly in the central role of language in order to solve the Jewish question. When Ben-Yehudah started encouraging Jews in Palestine to speak Hebrew again in 1881, Zamenhof understood that the destinies of the Jewish people were traced, so he turned his attention to a worldwide perspective. The influence of Yiddish and of classical Hebrew on Esperanto is debated among scholars, but there certainly was some influence. On the other hand, it is important to underline, that Modern Hebrew is *not* a planned language like Esperanto: between the two phenomena there are important differences. First, Hebrew was never dead: it was not a 'revival', but a 'revitalization', or, even better, a 'full return' (Sadan 2011). Before the year 1887, Esperanto simply did not exist, while before the year 1882 Modern Hebrew was used indeed, mainly in written form and for religious purposes, but used.

Esperanto estas la unua sukcesa eksperimento en la historio de la homaro formi novan homgrupon baze de lingvo anstataŭ etno (latine: *ius sanguinis*) aŭ tero (*ius soli*). Pro tio Zamenhof volis ĵeti ankaŭ religian ponton por subteni ĉi tiun grupon. Tio estis nomita unue Hilelismo kaj poste Homaranismo. Ĝi ne havis tro da sukceso.

Estis preciza momento en kiu li sin distancigis de la destinoj de la juda popolo: en 1914, nur unu monaton antaŭ la ekesto de la unua mondmilito. Tiam li estis invitita partopreni la fondiĝon de hebrea esperantista ligo. Zamenhof dankis por la invito, kaj konsilis uzi ene de la ligo kiel laborlingvojn Esperanton kaj la jidan (Maimon 1959). Evidente li subtaksis la rolon de la novhebrea: en 1914, estis jam komunumo de parolantoj, ĉefe ĉirkaŭ Tel-Avivo, kun lernejoj kaj la unua generacio de denaskaj parolantoj. Estas interese legi la sekvan leteron de li, sen tranĉoj, por prijuĝi lian penson.

Laŭ miaj konvinkoj mi ne povas ligi min kun la celado kaj idealoj de speciala gento aŭ religio. Mi estas profunde konvinkita, ke ĉiu nacionalismo prezentas por la homaro nur plej grandan malfeliĉon, kaj ke la celado de ĉiuj homoj devus esti krei harmonian homaron. Estas vero, ke la nacionalismo de gentoj premataj – kiel nature sindefenda reago – estas multe pli pardoninda ol la nacionalismo de gentoj premantaj, sed se la nacionalismo de fortuloj estas nenobla, la nacionalismo de malfortuloj estas neprudenta: ambaŭ naskas kaj subtenas unu la alian, kaj prezentas eraran rondon de malfeliĉuloj, el kiuj la homaro neniam eliros, se ĉiu el ni ne oferos sian grupan memamon kaj ne penos stariĝi sur grundo tute neŭtrala. (Privat 1920:185-186).

Finfine, Zamenhof estis fidela al la principoj de la juda klerismo lernitaj jam en lia junaĝo: hebreo endome, homo ekstere. La ‘grundo tute neŭtrala’ menciita en la letero estas kompreneble la lingva teritorio de Esperanto. Ne surprizas, do, ke la sinteno al Esperanto fare de judoj neniel facilas (Halperin 2012). Mi opinias, ke esprimo de Esther Schor estas tre trafa por resumi la rilaton inter judeco kaj Esperanto:

The history of Esperanto is a series of Chinese boxes with a Jewish ghost inside (Schor 2009).

Esperanto is the first successful experiment in the history of humankind to form a new human group based on language instead of ethnicity (in Latin: *ius sanguinis*) or land (*ius soli*). For this reason Zamenhof wanted to build a religious bridge too, in order to sustain this group. This religion was at first called Hillelism and then Homaranism. It did not have too much success.

There was a precise moment when he distanced himself from the destiny of the Jewish people: in 1914, only one month before the beginning of the First World War. At that time, he was invited to take part in the founding of the Hebrew Esperantist League. Zamenhof thanked the Jewish Esperantists for the invitation, and he suggested that Esperanto and Yiddish could be used as working languages within the League (Maimon 1959). It is clear that he did take into consideration the role of Modern Hebrew: in 1914, there was already a speech community, mainly around Tel Aviv, with schools and the first generation of native speakers. It is interesting to read the following letter of Zamenhof, without cuts, in order to appreciate his thinking.

Following my convictions I cannot link myself with the aims and the ideals of a special people or religion. I am profoundly convinced that every nationalism offers humanity only the greatest unhappiness, and that the goal of all human beings should be the creation of a harmonious humanity. It is true that the nationalism of oppressed peoples – as a natural self-defensive reaction – is much more excusable than the nationalism of peoples who oppress; but, if the nationalism of the strong is ignoble, the nationalism of the weak is imprudent: both give birth and sustain the other, and present a wrong circle of unhappy people, from which humanity will never escape, until all of us offer our group self-esteem and start to stay on a completely neutral ground. (Privat 1920:185-186).

At last, Zamenhof remained loyal to the principles of Jewish Enlightenment, that he already learned in his youth: to be a Jew at home, but a person outside. The ‘completely neutral ground’ mentioned in the letter is obviously the language territory of Esperanto. It is no surprise, then, that the feelings expressed towards Esperanto by Jews tend to be mixed (Halperin 2012). I find the following quotation by Esther Schor really to the point in order to resume the relationship between Jewishness and Esperanto:

La historio de Esperanto estas serio de ĉinaj skatoloj kun Juda spirito ene (Schor 2009).

Se Esperanto estas malgranda lingvo, ĉu eblas ĝin uzi por esprimi ĉion? Kvan-
kam ĉi tiu demando ne plaĉas al multaj esperantistoj, mi pensas, ke ĝi estas
grava kaj meritas respondon. Unue, oni devas distingi du malsamajn nivelojn:
la kogna, propra de ĝenerala lingvistiko, kaj la socilingvistika nivelo. Principe,
el kogna vidpunkto, ĉiuj homaj lingvoj povas esprimi ĉion: se vorto mankas
en iu lingvo, oni povas konstrui ĝin laŭbezone. Tio veras kaj por la grandaj
kaj por la malgrandaj lingvoj. Ekzemple, kiam oni komencis paroli pri infor-
madiko en la franca lingvo, oni laŭlitere inventis vortojn por komputilo (*ordi-
nateur*) kaj softvaro (*logiciel*). Tio estas tute normala afero, eĉ por grandaj kaj
fortaj lingvoj kiel la franca: en la pasinteco multaj francaj vortoj eniris la an-
gla vortaron, nuntempe ofte estas la angla kiu kreas novajn konceptojn, kaj
la franca devas adaptiĝi, vole-nevole – kiel okazas kun preskaŭ ĉiuj aliaj lin-
gvoj.

El socilingvistika vidpunkto la situacio malsimilas inter la diversaj lingvoj.
Lingvo kies teritorio ne havas marbordon, evidente ne produktos primaran
vortaron unuavide. Kaj se oni devas verki sciencajn tekstojn la listo de la lin-
gvoj en la mondo kiuj povas esti uzataj mallongas: post la falo de la latina,
malmultaj lingvoj disvolvis tian vortaron (Gordin 2015). Kaj, pli kaj pli, la
angla gajnas terenon sur ĉiuj aliaj, en ĉiuj sciencaj kampoj – kaj ne nur.

Esperanto ne estas escepto. En kelkaj kampoj, la tradukoj simple ne ekzis-
tas. Mi donu spritan ekzemplon. La Disnejaj anasaj fratoj nevoj de Donald
ne havas Esperantan tradukon, ĉar ne ekzistas publikaĵoj de la Disneajaj ko-
miksoj en la lingvo. En la angla oni diras Huey, Dewey and Louie, kiuj iĝas
Kwik, Kwek kaj Kwak en la nederlanda, kaj Qui, Quo, Qua en la itala. Eble
oni povas prunti la kroatan version: Hinko, Vinko kaj Dinko. Aŭ eble, pli
kreive, oni povus diri Kviko, Kveko kaj Kvako adaptante la nederlandan, baze
je la fakto, ke *kvaki* estas esperanta verbo por la blekado de ranoj kaj anasoj.

Ĉio dependas de la agado de la Esperanto-parolantaro. Aliaj famaj komik-
soj estas tradukitaj, aparte la flandraj: ekzistas ekzemple Tinĉjo, kaj Cisco kaj
Vinjo (Figuro 4). Sed, oni ne devas pensi, ke la vigleco de lingvo dependas nur
de la elasteco en tradukado: gravan rolon ludas la produktado de originalaj
kulturaĵoj. Kaj tio portas nin rekte al alia ofta demando.

If Esperanto is a minor language, can it be used to express everything? Even if this question makes many Esperantists uncomfortable, I think that it is important and deserves an answer. First, we should distinguish two different levels: the cognitive level, which comes under the heading of General Linguistics, and the sociolinguistic level. In principle, from a cognitive point of view, every human language can express everything: if a word is lacking in a given language, it is possible to create it, according to necessity. This is true both for major and for less important languages. For example, when the French started talking about Computer Science, they literally invented words for computer (*ordinateur*) and software (*logiciel*). This is normal, even for major and powerful languages like French: in the past many French words were added to the English dictionary, now it is English which most often creates new concepts, and French has to adapt in one way or another – as happens in almost all other languages.

From a sociolinguistic point of view the situation varies for different languages. A language whose territory has no coast, evidently has little interest in producing a dictionary of vocabulary relating to the sea. And for writing scientific texts, the list of the world's languages which can be used is really short: after the fall of Latin, few languages developed such a dictionary (Gordin 2015). And, more and more, English is winning territory from all other languages, in every scientific field – and not only in science.

Esperanto is no exception. In some fields, translations simply do not exist. I will give you an amusing example. The Disney duck brothers who are nephews of Donald do not have any translation in Esperanto, as Disney comics are not published in the language. In English we say Huey, Dewey and Louie, who become Kwik, Kwek and Kwak in Dutch, and Qui, Quo, Qua in Italian. Perhaps it might be possible to borrow the Croatian version: Hinko, Vinko and Dinko. An even more creative option would be to adapt the Dutch way, saying Kviko, Kveko and Kvako, based on the fact, that *kvaki* is the Esperanto verb for the sound of frogs and ducks.

It all depends on the activities of the Esperanto speech community. Other famous comics have been translated, in particular Flemish ones: for example Tin Tin, and Spike and Suzy do exist (Figure 4). But, we should not think, that the vigour of a language only depends on translation: an important role is played by the production of an original culture, step by step. And this brings us to the next frequently asked question.

Ĉu Esperanto havas propran kulturon? Kaj aparte literaturon? Se vi sekvis min ĝis nun, la respondo estas banala: jes, kaj jes. Sed denove estas interese iom pliprofundigi. Kio estas kulturo? Kulturo estas verbo, asertis la angla edukada lingvisto Brian Street (1993: 25): ne gravas kio kulturo *estas*, sed male kion kulturo *faras*. Simile, lingvo estas proceso de kolektiva senco-farado kies produktoj estas ĝuste partoj de la kulturo mem. Estas aliaj nelingvaj kulturaj produktoj, kiel muziko kaj pentrado, sed neniu povas dubi, ke lingvo estas grava parto de ĉiu ajn kulturo.

Ĉar Esperanto ja havas vivan komunumon, evidente la parolantoj produktas kulturajn kiam ili interagas eĉ se ili ne konscias pri tio. Vortoj kiel ‘libroservo’, ‘gufujo’ kaj ‘landa peranto’ havas specialan signifon kiu estas multe pli granda ol la simpla signifo de la vortopartoj. Ekzemple, ‘gufujo’ estas metaforo: la gufoj estas la noktemaj partoprenantoj de junaj festivaloj kiuj ariĝas en speciala loko, ĉefe lumigita per kandeloj, kie oni trinkas senalkoholajn, ĉefe teon. La etoso estas trankvila kaj senbrua. Kelkfoje eblas aŭdi senelektrajn koncertetojn aŭ laŭtleĝadon de poemoj. En la 1990aj jaroj estiĝis unuafoje tiu ĉi loko, ĉar ĝenerale mankis trankvila ĉambro kie oni povas paroli kaj interkonatiĝi. Loko sen la bruo de laŭta muziko por dancigi homojn, aŭ la kutima klaĉo de la drinkejo. La gufujo do estis tuta invento kiu sukcesis ĉar la komunumo de junaj esperantistoj bezonis ĝin: nun, oni ne povas organizi festivalon sen havi gufujon, alikaze la plendoj de la partoprenantoj certe venos. La 24-an de Junio 2013, Alexandre Coutu, memdifinita “tradukisto kaj poligloto”, respondis al demando aperinta en Quora, populara retejo por demandoj kaj respondoj (Figure 5):

Question: What makes a good gufujestro? ‘Gufujestro’ is the person in charge of the ‘gufujo’, the quiet, candle-lit room where people can drink tea at Esperanto events. *Answer:* Frankly, I think a good gufujestro needs to be quiet, relaxed, respectful, discreet... If you came out of the gufujo and you had a great experience, you shouldn’t even remember who the gufujestro was, at least not for anything else than just the person who quietly took your order. Beyond that, the person should also seek to protect that atmosphere by ensuring that peace isn’t disturbed (Coutu 2013).

Does Esperanto have its own culture? And in particular its own literature? If you have been following me until now, the answer is easy: yes, and yes. But again it is interesting to go a bit deeper. What is culture? Culture is a verb, argues the English educational linguist Brian Street (1993: 25): it does not matter what culture is, but what culture does. Analogously, language is a process of collective meaning-making whose products in themselves are part of a specific culture. There are other non-language cultural products, such as music or painting, but nobody can doubt, that language is an important part of any culture.

Having seen that Esperanto does have a living community, evidently the speakers create cultural products when they interact, even if they are not aware of doing so. Words like *libroservo* (book service), *gufujo* (a cage for owls) or *landa peranto* (country mediator) have special meanings which are much larger than the simple meaning of their elements. For example, *gufujo* is a metaphor: the *gufoj* (owls) are participants of Esperanto Youth Festivals who enjoy night life; they group together in a special place, mainly lighted with candles, where they drink non-alcoholic drinks, mainly tea. The atmosphere is calm, without noise. Sometimes it is possible to listen to non-electric small concerts or poetry readings. This kind of place emerged in the 1990s, because in general a quiet room was needed where people could meet and talk. A place without loud music for dancing, or the usual chatting of the pub. The *gufujo* therefore was a real invention which had success because the community of the young esperantists needed it; now, it is not possible to organize a festival without having a *gufujo*, otherwise people will be complaining. On the 24th of June 2013, Alexandre Coutu, self-defined as a “translator and polyglot”, answered a question which appeared in Quora, a popular website devoted to question and answers (Figure 5):

Demando: Kia estas bona gufujestro? ‘Gufujestro’ estas homo kiu respondecas pri ‘gufujo’, la trankvika, kandel-lumigita ĉambro kie homoj povas teumi ĉe Esperanto-renkontiĝoj. *Respondo:* Sincere, mi opinias, ke bona grufujestro devas esti trankvila, senstreĉa, respektoplena, diskreta... Kiam vi ĵus eliris el gufujo kaj vi ĝuis la esperon, eble vi eĉ ne memoras kiu la gufujestro estis, almenaŭ ne pro io alia ol la fakto ke li estis la persono kiu kviete prenis vian mendon. Krom tio, la homo devus ankaŭ protektadi la etoson, garantianta, ke la paco ne estos ruinigita (Coutu 2013).

Kompreneble, grava parto de kulturo estas literaturo. Estas ĉirkaŭ 6 000 lingvoj en la mondo, kaj eble nur triono havas skribsistemon reala uzatan. Sed literaturo en la tradicia senco de la vorto signifas havi verkistojn kies verkoj havas iun gravecon por la tuta homaro. Se ni akceptas tiun ĉi difinon, literaturo estas lukso kiun malmultaj lingvoj havas, eble centoj, certe malpli ol mil.

Esperanto naskiĝis en skribita formo kaj do estis preta por krei literaturon ekde la komenco. Kaj fakte tio okazis. Zamenhof volis traduki ĉefverkojn de la monda literaturo, kiel la Biblio kaj Hamleto, kaj post lia ekzemplo aliaj tradukoj venis, kaj ankaŭ originala literaturo. La kialoj por verki en Esperanto varias: por kelkaj, estas la sensacio esti pli libera uzi Esperanton ol aliaj lingvoj ĉar ĝi estas regula: se vi kreas novan kunmeton laŭ la reguloj kaj la signifo klaras, neniu povas aserti ke ĝi malkorektas. Por denaskaj parolantoj de grandaj lingvoj, ofte temas pri etika elekto, ĉar la flago de Esperanto neniam estis makulita de sango pro militoj, male al la aliaj. Por denaskaj parolantoj de malgrandaj lingvoj, temas pri maniero konigi propran kulturon al internacia publiko kiu estas nature atenta al la valoro de ĉiu kulturo, aparte se malforta kaj en danĝero. Gerrit Berveling (1994), recenzante Esperantan romanon de Trevor Steele, diras:

Esperantismo ja ne estas nura okupiĝo, pri [...] Esperanto; ĝi entenas multe pli: i.a. gravegas certa respekto antaŭ alies kulturoj, respekto antaŭ homoj de aliaj rasoj. [...] homoj gravas kaj iliaj kulturoj ĉar ĉiuj en si mem havas sian indecon. [...] Jen kion mi nomas tie esperantisma idealo.

Tiu sinteno formas vere transnacion kulturon kiun esperantistoj sentas mal-fremda: en Esperantujo neniu estas fremdulo, ĉiuj povas kontribui per propra sperto al daŭra senco-farado de tiu ĉi nova speco de kulturo, vere originala.

Permesu nun al mi en la angla lingvo diri kelkajn vortojn pri la nuna stato de esplorado en interlingvistiko.

Of course, literature is a big part of culture. There are approximately 6,000 languages in the world, and perhaps only one third of them have a writing system that is really in use. But literature in the traditional sense of the word means having writers whose works have some importance for all mankind. If we accept this definition, literature is a luxury that few languages have, perhaps hundreds, certainly less than one thousand.

Esperanto was born in a written form and therefore it was ready to create literature from the start. And that is what actually happened. Zamenhof wanted to translate masterpieces of world literature, such as the Bible and Hamlet, and following his example other translations appeared, besides original literature. There are various motivations for choosing to write in Esperanto: for some people, it is the feeling of freedom in using Esperanto rather than other languages because it is regular: if you create a new compound following the rules and its meaning is clear, nobody can claim it is incorrect. For native speakers of major languages, often the use of Esperanto is an ethical choice, because the Esperanto flag was never stained with blood for wars, unlike most others. For native speakers of lesser-used languages, it is a way to make their cultures known to an international public who is keen to give value to any culture, especially if it is weak or in danger. Gerrit Berveling (1994), in writing a review of an original novel in Esperanto by Trevor Steele, says:

Esperantism is certainly not just an engagement with [...] Esperanto; it involves much more: among other things, of great importance are a certain respect for the cultures of others, respect for people of other races. [...] what matters [...] is people and their cultures as all are intrinsically worthwhile. This is what I here call an Esperantist (*esperantisma*) ideal. (in Sutton 2008:6)

This sentiment forms a truly transnational culture that is perceived by Esperantists as non-foreign: in Esperanto land nobody is foreign, everybody can contribute with his or her experience to the continuous sense-making process of a new type of culture, which is really original.

Now let me say a few words in English about the current state of research in interlinguistics.

Interlinguistics in the new Millennium

There are few universities in the world where Interlinguistics is an explicit research field of interest. The literature in the field is scattered, published in many languages – both ethnic and planned – and in many different publishing channels, in many cases outside of the peer-review system. In terms of internal linguistics, as the most highly developed of all planned languages, Esperanto is by far the most studied interlinguistic phenomenon; however, some areas of the language still need further exploration. Marc van Oostendorp, the first linguist to hold this Chair, explored some aspects of the phonology of the language, while my predecessor, Wim Jansen, described different aspects of the syntax under the perspective of Functional Discourse Grammar. The morphology of Esperanto is perhaps the most original part of the language, and it was studied a lot in the past. Lexicology, semantics and pragmatics still need further research. Luckily my colleague Sabine Fiedler in Leipzig explores the pragmatic aspects of Esperanto, in particular phraseology. But certainly we need more academics who know both the language and the culture. In particular, it would be very important to carefully describe the evolution of the language: after more than one century, a diachronic study of Esperanto is still needs to be written. Moreover, the present-day tendencies in the language and in the culture require fieldwork. One of my students in Turin is working on a Master's thesis on the Esperanto speakers' attitudes toward multilingualism: this kind of sociolinguistic research is still in its infancy.

Apart from Esperanto, there is a new Interlinguistic phenomenon that I am exploring: Hollywood languages and their linguistics (Gobbo 2014). Famous TV-series, like *Star Trek* and *Game of Thrones*, have produced some planned languages, respectively Vulcan and Klingon for *Star Trek* and Dothraki and Valyrian for *Game of Thrones*. These fictional planned languages support the suspension of disbelief while watching the series. Furthermore, they are used by fans in the real world. Although the aims of these languages are different from Esperanto, the arts and skills required to produce them are similar. My Interlinguistics students have to plan a language like that as a group assignment, and they quickly discover how difficult this task is. It is necessary to think about every aspect of the language, from phonetics to pragmatics. Finally, the potential of planning languages for educational purposes, particularly in primary schools for fostering metalinguistic awareness, still has to be explored. A small pilot experiment is running in a Montessori school in Milan, under my supervision (Gobbo *et al.* 2015, 2013b).

Interlingvistiko en la nova Jarmilo

Estas malmultaj Universitatoj en la mondo kie Interlingvistiko estas eksplicita esplorintereso. La literaturo estas disa, oni publikigas rezultojn en multaj lingvoj – etnaj kaj planitaj – kaj en multaj diversaj kanaloj, en multaj kazoj for de la samrangula reviziado-sistemo. En la vortoj de interna lingvistiko, Esperanto estas la plej disvolvita planlingvo entute kaj do la plej studata interlingvistika fenomeno; tamen, kelkaj partoj de la lingvo bezonas pluan esploradon. Marc van Oostendorp, la unua lingvisto kiu katedrulis ĉi-tie, esploris kelkajn aspektojn de la fonologio de la lingvo, dum mia antaŭulo, Wim Jansen, priskribis diversajn aspektojn de la sintakso perspektive de Funkcia Diskurs-Grammatiko. La morfologio de Esperanto estas eble la plej originala parto de la lingvo, kaj estis studita multe en la pasinteco. Leksikologio, semantiko kaj pragmatiko bezonas pluan esploradon. Mia kolegino Sabine Fiedler en Lepsiĝo esploras la pragmatikajn aspektojn de Esperanto, aparte frazeologion. Sed certe oni bezonas pli da universitataj fakuloj kiuj konas kaj la lingvon kaj la kulturon. Aparte gravas detale priskribi la evoluon de la lingvo: post pli ol unu jarcento, historio de Esperanto en diakronio ankoraŭ ne estas skribita. Plue, la aktualaj tendencoj en la lingvo kaj la kulturo bezonas surkampan esploradon. Unu el miaj studentoj en Torino estas verkanta magistran tezon pri la aliroj al multlingvismo de la Esperanto-parolantoj: tiu speco de socilingvistika esplorado estas ankoraŭ en sia infaneco.

Aparte de Esperanto, estas nova Interlingvistika fenomeno kiun mi estas esploranta: Holivudaj lingvoj kaj ilia lingvistiko (Gobbo 2014). Famaj TV-serioj, kiel *Star-Treko* aŭ *Ludoj de la Tronoj*, produktis kelkajn planlingvojn, respektive la Vulkanan kaj la Klingonan por *Star-Treko* kaj la Dotrakan kaj la Valiran por *Ludoj de la Tronoj*. Ĉi tiuj fikciaj planlingvoj subtenas la suspension de nekredemo kiam oni spektas la televid-serion. Krome, ili estas uzataj de entuziasmuloj en la reala mondo. Eĉ se la celoj de ĉi tiuj lingvoj estas malsamaj kompare kun Esperanto, la artoj kaj slojdoj por produkti ilin similas. Miaj studentoj en Interlingvistiko devas plani lingvon similan kiel grupan taskon, kaj rapide ili malkovras kiom malfacila la tasko ja estas. Oni devas pripensi ĉiun aspekton de la lingvo, ekde fonetiko ĝis pragmatiko. Fine, la potencialo de planlingvumado por edukaj celoj, speciale en bazlernejoj por plialtigi metalingvistikan konscion, estas ankoraŭ farendaj. Malgranda pilota terenekspperimento estas nuntempe farata en Montesori-lernejo en Milano, sub mia supergardo (Gobbo *et al.* 2015, 2013b).

Before the acknowledgements, a final word about my attitude towards the English language. I am not an enemy of the English language: without English, I would not be standing here before you. At the same time, I think that English alone is not enough for higher education and universities, particularly in Europe. Nor is Esperanto enough on its own, or any other language. We need to rethink every level of education as a truly multilingual environment. In short: yes to English, yes to Esperanto, yes to national languages, yes to minority languages.

Dankwoord

Een hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam is niet alleen in het werk, maar wordt ondersteund door het hele universiteitssysteem. Ik wil de Rector Magnificus bedanken voor de uitnodiging in het Maagdenhuis, waar ik mezelf gepresenteerd heb aan mijn nieuwe collega's. Ik dank ook de Decaan voor zijn warme verwelkoming in zijn kamer. Het Curatorium van de leerstoel – Kees Hengeveld, Arjen Versloot en Nicoline van der Sijs – hielp me in veel opzichten in het eerste jaar hier. Ook mijn voorganger, Wim Jansen, die veel praktische bijzonderheden heeft uitgelegd. De collega's in het Amsterdam Center for Language and Communication (ACLIC) laten me voelen in één keer een deel van een groep uit te maken; in het bijzonder de leden van de groep Talking about Learners (TaL), met meertalige woordspelen. En onze Research School Coordinator ACLIC, Marten Hidma, en medewerkers. Met mijn collega's in het Europees project MIME – László Marác, Virginie Mahadou en hun medewerkers – creëren we een levendige en interessante onderzoeksomgeving. Ik wil collega's bedanken van het Institute for Logic, Language and Computation (ILLC) die mij hebben uitgenodigd mijn onderzoek in constructieve adpositionele grammatica's te presenteren, met name Johan van Benthem en Maria Aloni. Ik vergeet nooit onze fantastische bibliothecarissen Stefano Giani en vooral Ewa Zakrzewska, samen met wie we een tentoonstelling van Esperantoboeken georganiseerd hebben. Nynke Bos en haar medewerkers, op de ICT-afdeling. Onze secretaresses, in het bijzonder Wendy Brom. De portiers van het Bungehuis. Alle collega's die ik ben vergeten. Een speciaal woord van dank aan Rob Moerbeek en Anna Löwenstein, die het manuscript hebben nagelezen, in zoveel talen geschreven! En ten laatste, mijn collega Beppie van de Bogaerde, die mij inspireerde met haar oratie in de Nederlandse Gebarentaal, teken ik: <DANK U> (*in de NGT*). Ik hoop dat deze taal binnenkort officieel erkend wordt.

Ik heb gezegd.

Antaŭ la dankvortoj, mi volas klarigi mian rilaton kun la angla lingvo. Mi ne estas malamiko de la angla lingvo: sen la angla, mi ne povus veni ĉi tie en ĉi tiu pozicio antaŭ vi. Samtempe, mi pensas, ke nur la angla ne sufiĉas por altlernejoj kaj Universitatoj, aparte en Eŭropo. Nek sufiĉas Esperanto nur, aŭ ĉiu alia lingvo. Ni bezonas pripensi denove ĉiun nivelon de edukado kiel vera multlingva medio. Resume: jes al la angla, jes al Esperanto, jes al naciaj lingvoj, jes al minoritataj lingvoj.

Acknowledgements

A professor at the University of Amsterdam does not stand alone in his work, but is supported by the entire university system. I want to thank our Rector Magnificus for inviting me to Maagdenhuis, where I could present myself to my new colleagues. I also thank the Dean for the warm welcome. The Curatorium of the Chair – Kees Hengeveld, Arjen Versloot and Nicoline van der Sijts – helped me in many ways during my first year here. Also my predecessor Wim Jansen, who helped me with a lot of practical details. My colleagues at the Amsterdam Center for Language and Communication (ACLIC) made me feel like a part of the group at once; in particular the members of the group Talking about Learners (TaL), a multilingual pun. And our Research School Coordinator ACLIC, Marten Hidma. With my colleagues at the European project MIME – László Marác, Virginie Mahmadou and their collaborators – we create a lively and interesting research environment. I want to thank my colleagues at the Institute for Logic, Language and Computation (ILLC) who invited me to present my research in constructive adpositional grammars, in particular Johan van Benthem and Maria Aloni. I will never forget our fantastic librarians Stefano Giani and especially Ewa Zakrzewska, with whom we organised an exhibition of Esperanto books. Nynke Bos and her collaborators, in the ICT department. Our secretaries, in particular Wendy Brom. The Bungehuis porters. Any colleague I have forgotten to mention. Special thanks to Rob Moerbeek and Anna Löwenstein, who proofread the manuscript, written in so many languages! And last but not least, for my colleague Beppie van de Bogaerde, who inspired me with her inaugural lecture in the Dutch Sign Language, I sign: THANK YOU (*in Dutch Sign Language*). I hope that your language will soon be officially recognized in the Netherlands.

Ik heb gezegd.

References

- Adam C. & Tannery P. *Descartes, René (1596-1650). Correspondance. 1, Avril 1622-février 1638*, Gallica Biliothèque Numérique, 1987.
- Beverling, G. *Esperantisma romano pri temo nemovada*. *Fonto*, 161. 1994.
- Blanchet, P. *La linguistique de terrain. Méthode et théorie: Une approche ethno-socio-linguistique*. Rennes: Presses universitaires, 2000.
- Coutu, A. *Esperanto (language): What makes a good gufujestro?* <<http://quora.com>>. Posted on 24 Jun 2013.
- Eco, U. *The search for the perfect language*, London: Blackwell, 1995.
- Eco, U. *La ricerca della lingua perfetta nella cultura europea*, Bari: Laterza, 1993.
- Edwards, J. *Minority Languages and Group Identity*. Amsterdam: John Benjamins. 2010.
- Edwards, J. *Esperanto and an international research context*. In H. Tonkin and K. Johnson-Weiner (eds.), *The idea of a universal language*. Report of the Fourth Annual Conference of the Center for Research and Documentation on World Language Problems. New York: The Center. 97-107.
- Gobbo, F. & Adami, I. & Bonazzoli, C & Pradella, P. *Orientation towards Multilingualism in Class: a Montessori Esperience*. *Journal of the Association Montessori Internazionale*. Forthcomming. 2015.
- Gobbo, F. *Interlinguistics and Esperanto studies at universities: The experience at the University of Turin*. *Language Problems and Language Planning* 38:3. 292-303. 2014
- Gobbo, F. *Esperanto and minority languages: Challenges and opportunities*. *John Buchanan study day*. University of Liverpool, October 17, 2013.
- Gobbo, F. *Learning Linguistics by Doing: The Secret Virtues of a Language Constructed in the Classroom*. *Journal of Universal Language* 14:2. 113-135. 2013.
- Gordin, M. D. *Scientific Babel: How Science Was Done Before and After Global English*. Chicago: University of Chicago Press. 2015.
- Halperin, L. R. *Modern Hebrew, Esperanto, and the Quest for a Universal Language*. *Jewish Social Studies: History, Culture, Society*. 19(1). 2012. 1-33.
- Holzahaus, A. ed. *Opyt grammatiki novoevrejskogo jazyka (žargona). Provo de grammatiko de novjuda lingvo*. Helsinki: Fondumo Esperanto. 1982.
- Kimura, G. C. *Esperanto and minority languages: A sociolinguistic comparison*. *Language Problems & Language Planning* 36(2): 167-181. 2012.
- Maimon, N. Z. *La cionista periodo en la vivo de Zamenhof*. *La Nica Literatura Revuo*. 3. 126-137.
- Privat, E. *Vivo de Zamenhof*. London: 1920.
- Romain, S. *Revitalized Languages as Invented Languages*. In Adams, M. (ed). *From Elvish to Klingon*. Oxford: Oxford University Press. 2011

- Rossi, P. *Logic and The Art of Memory: the Quest for a Universal Language*, Continuum, 2000.
- Sadan, T. La “reviviĝo” de la hebrea sen mitoj. In Wandel A. (red.) *64a Internacia Kongreso Universitato*. Kopenhago, Danio. 23-30 julio 2011. Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio. 32-41. 2011
- Schor, E. Esperanto: A Jewish story. *Pakn Treger*. 60. Yiddish Book Center. 2009
- Street, B. V. Culture is a Verb: Anthropological aspects of language and cultural process. In Graddol, D. and Thompson, L. and Byram, M. (eds). *Language and Culture*. Clevedon: British Association of Applied Linguistics. 1993.
- Sutton G. *Concise Encyclopedia of the Original Literature of Esperanto 1887-2007*. New York: Mondial. 2008

Figures

Figure 2 Source: Esperantoland.org (March 2015)

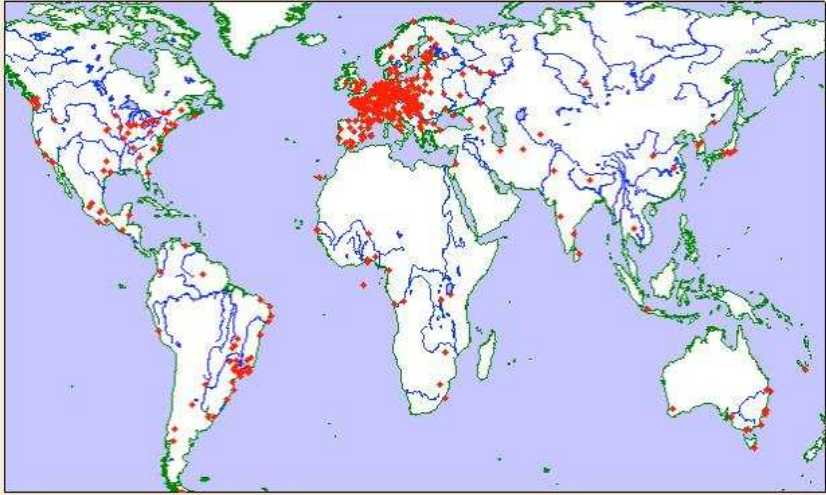

Figure 3

Figure 4

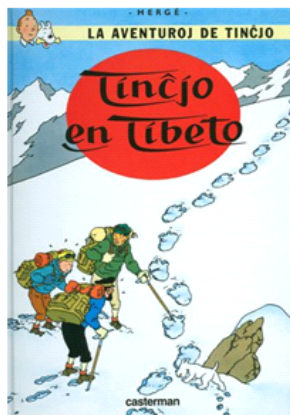

Figure 5

The image is a screenshot of a Quora page. The URL in the browser address bar is 'https://www.quora.com/Esperanto-language/What-makes-a-good-gufujestro'. The page title is 'Esperanto (language): What makes a good gufujestro?'. The question is answered by Alexandre Coufu, translator and polyglot. The answer discusses the qualities of a good gufujestro, such as being quiet, relaxed, respectful, and discreet. The page also shows a sidebar with '10 WANT ANSWERS' and 'QUESTION TOPICS' including Esperanto Culture, Esperanto (language), and Tea.